

HAK ORANG ASAL BERKAITAN DENGAN PENGAMBILALIHAN TANAH: KAJIAN PERBANDINGAN ANTARA MALAYSIA DENGAN FILIPINA

*(Rights of the Indegenous Peoples Related to Land Acquisition:
A Comparative Analysis between Malaysia and the Philiphines)*

Rohaida Nordin*
rohaidanordin@edu.ukm.my

Norainina Shariful Anuar
aininaanuar12@gmail.com

Nur Syafiqah Izzati Zahari
izzati9555@gmail.com

Norizan Abdul Samad Uthayasoorian
yangsamad@gmail.com

Fakulti Undang-Undang,
Universiti Kebangsaan Malaysia.

Terbit dalam talian (*published online*): 7 Januari 2021

Sila rujuk: Rohaida Nordin, Norainina Shariful Anuar, Nur Syafiqah Izzati Zahari dan Norizan Abdul Samad Uthayasoorian. (2021). Hak Orang Asal Berkaitan dengan Pengambilalihan Tanah: Kajian Perbandingan antara Malaysia dengan Filipina, 33(1), 1–28.

Abstrak

Orang asli di Semenanjung Malaysia berada dalam kedudukan yang kurang baik jika dibandingkan dengan masyarakat majoriti lain di Malaysia. Mereka sering menghadapi masalah pencerobohan tanah adat yang didiami sejak sekian lama dan perkara ini menimbulkan kebimbangan kerana tanah yang merupakan sumber yang amat penting

demikian kelangsungan hidup. Maka, isu peruntukan hak tanah adat yang tidak jelas, isu pengambilan tanah adat orang asli yang tidak mengikut prosedur yang betul, isu pampasan tanah adat selepas pengambilalihan adalah antara punca masalah yang dialami oleh orang asli. Oleh itu, objektif utama kajian ini adalah untuk mengkaji kedudukan hak tanah orang asli di Semenanjung Malaysia menurut undang-undang, menerangkan prosedur pengambilan tanah yang dilakukan menurut peruntukan undang-undang dan melakukan perbandingan antara sistem pengambilalihan tanah orang asli di Semenanjung Malaysia dengan orang asal di Filipina. Dengan menggunakan pendekatan doktrinal, perbandingan, kajian ini dijangka akan menambah pengetahuan mengenai hak tanah dan pengambilalihan tanah orang asli di Semenanjung Malaysia dan seterusnya membantu pengubal undang-undang untuk melakukan pindaan terhadap polisi dan undang-undang sedia ada bagi memastikan perlindungan terhadap hak orang asli pada masa akan datang.

Kata kunci: Orang asli, hak tanah adat, pengambil alihan, prosedur, perbandingan

Abstract

The Orang Asli are in a precarious position compared to other majority groups in Peninsular Malaysia as their customary land rights are continuously infringed upon. This is worrying because land is a vital part of the Orang Asli livelihood. Several issues regarding the provisions of native land rights, acquisition of Orang Asli ancestral land not in line with correct procedure, and issues concerning compensation for any acquisition of ancestral land are the main problems faced by the Orang Asli. Hence, the main objective of this research is to examine the legal rights of the Orang Asli to their ancestral land in Peninsular Malaysia, to throw light on the correct procedure of acquisition of such according to legal provisions, and to compare and contrast acquisition of native ancestral land in Peninsular Malaysia to that in the Philippines. Through a doctrinal and comparative approach, this research hopes to enhance knowledge regarding Orang Asli customary rights to land and land acquisition in Peninsular Malaysia, as well as to aid law-makers to reform existing laws and policies in order to ensure protection of Orang Asli rights in the future.

Keywords: Orang asli, customary land rights, procedure for extinguishment, compare

PENGENALAN

Orang asal merujuk masyarakat asal di sesebuah negara. Istilah orang asal digunakan oleh komuniti antarabangsa dalam pelbagai instrumen undang-undang antarabangsa yang berkaitan dengan masyarakat asal termasuklah Deklarasi Hak Orang Asal 2009 (DHOA). DHOA merupakan instrumen undang-undang antarabangsa pertama yang mengkhususkan perlindungan kepada hak orang asal seperti hak tanah adat, hak penentuan sendiri, hak terhadap budaya, agama, pendidikan dan banyak lagi. Orang asal di Malaysia terdiri daripada orang asli di Semenanjung Malaysia dan natif di Sabah dan Sarawak. Sesetengah penulisan, menggunakan perkataan natif bagi merujuk kepada orang asal di Sabah dan Sarawak dalam bahasa Melayu, manakala sesetengah lagi merujuk mereka sebagai “peribumi”. Bagi tujuan manuskrip ini, penulis berpendapat adalah baik untuk menggunakan terma natif kerana penggunaannya yang lebih meluas. Bagi tujuan penulisan manuskrip ini juga, orang asli dan natif di Sabah dan Sarawak akan dirujuk secara kolektif sebagai orang asal di Malaysia kecuali jika ada keperluan untuk merujuk mereka secara berasingan.

Di sebalik perlindungan hak yang diberikan kepada orang asal pada peringkat antarabangsa, hak yang dinikmati oleh sesebuah kumpulan orang asal masih bergantung pada peruntukan undang-undang dan polisi dalam sesebuah negara, tempat orang asal tersebut tinggal. Contohnya, kehidupan orang asli di Semenanjung Malaysia sering terancam apabila tanah adat mereka dicerobohi oleh pihak swasta mahupun pihak kerajaan. Hal ini terjadi kerana pihak-pihak yang berkaitan tidak mengikut peruntukan undang-undang yang disediakan dengan betul dalam urusan pengambilan tanah tersebut serta tidak bertanggungjawab terhadap kehidupan orang asli selepas pengambilan tanah selesai. Oleh itu, tujuan utama kajian ini dijalankan adalah untuk mengenal pasti dan membandingkan hak orang asli berkaitan dengan pengambilalihan tanah di Semenanjung Malaysia dengan kedudukannya di Filipina. Namun begitu, sebelum itu, kajian ini juga akan mengkaji kedudukan hak tanah adat orang asli dan proses pengambilalihan tanah mereka menurut undang-undang Malaysia.

Jadi, terdapat tiga persoalan yang akan dihuraikan, pertama, hak tanah yang dimiliki oleh orang asli. Kedua, prosedur pengambilalihan tanah adat orang asli yang dilakukan mengikut peruntukan berkaitan dengan tanah di Malaysia. Ketiga, dan yang utama ialah perbandingan sistem pengambilalihan tanah orang asli di Semenanjung Malaysia dengan pelaksanaannya di Filipina.

METODOLOGI

Kajian ini menggunakan kaedah kepustakaan untuk mencari jalan penyelesaian bagi isu pengambilalihan tanah orang asli di Malaysia. Bahan rujukan seperti buku, tesis, jurnal, artikel dan surat khabar yang didapati dalam laman sesawang dirujuk. Pembahagian manuskrip pula dibahagikan kepada tiga bahagian mengikut persoalan yang telah ditetapkan. Bahagian pertama manuskrip ini membincangkan hak tanah yang dimiliki oleh orang asli di Malaysia menurut undang-undang Malaysia. Bahagian kedua membincangkan prosedur pengambilalihan tanah adat yang dilakukan mengikut peruntukan undang-undang tanah di Malaysia, dan bahagian yang ketiga mengenal pasti sama ada Filipina mengamalkan sistem pengambilalihan tanah orang asal yang lebih baik berbanding di Malaysia.

DAPATAN DAN PERBINCANGAN

Hak Tanah Adat Orang Asli

Hak tanah adat orang asli merupakan hak yang diperoleh daripada adat resam dan undang-undang adat orang asli yang dikuatkuasakan oleh sesebuah masyarakat. Berbeza dengan hak terhadap tanah berdokumen, hak tanah adat merupakan hak yang diperoleh daripada dokumen atau geran bertulis yang dinyatakan melalui undang-undang. Segala urusan berkenaan dengan orang asli, termasuklah tentang hak tanah adat mereka, ditafsirkan sepenuhnya di bawah bidang kuasa Akta Orang Asli 1954 (Akta 134), yang diurus perintah oleh Jabatan Kemajuan Orang Asli (JAKOA), sebuah jabatan persekutuan di bawah Menteri di Kementerian Pembangunan Luar Bandar Malaysia. Akta 134 ini bertujuan untuk melindungi kepentingan orang asli dan juga cara hidup orang asli. Akta ini, merangkumi aspek kehidupan mereka termasuk siapa orang asli, pendidikan dan juga keselamatan mereka. Walaupun objektif akta ini kelihatan paternalistik, pendekatan yang diambil masih dikira sebagai bertujuan untuk melindungi mereka.¹

Secara ringkasnya definisi orang asli dinyatakan dalam seksyen 3 Akta 134², yang memberi maksud sesiapa yang bapanya terdiri daripada

1 Izzati Wook. (2015). *The Rights of the Orang Asli in Forests in Peninsular Malaysia: Towards Justice and Equality*. College of Law and Justice, Victoria University Melbourne, Australia.

2 Seksyen 3 Akta Orang Asli 1954.

kumpulan orang asli yang menjalankan cara hidup, adat dan kepercayaan orang asli dan lazimnya bercakap bahasa orang asli³; mana-mana orang yang diambil anak angkat oleh orang asli dan dididik sebagai orang asli⁴; dan anak daripada perempuan yang berkahwin dengan lelaki kaum lain dengan syarat anak tersebut hidup dengan cara orang asli⁵. Identiti orang asli tidak akan hilang walaupun mereka menganut agama lain selagi mereka mengikut cara hidup, adat atau bahasa orang asli⁶. Akta 134 juga memperuntukkan bahawa apa-apa persoalan sama ada seseorang itu orang asli atau bukan orang asli hendaklah diputuskan oleh Menteri⁷.

Orang asli diklasifikasikan sebagai “orang pertama” menurut asal usul penempatan dan juga merupakan pengasas tanah dan penempatan di Malaysia serta diiktiraf sebagai masyarakat peribumi di bawah undang-undang. Namun begitu, mereka masih menghadapi degradasi hak tanah apabila mereka tidak mempunyai undang-undang yang khusus untuk hal tanah adat⁸. Hak mereka tidak sama seperti orang Melayu mengikut Perkara 89 Perlembagaan Persekutuan, iaitu tanah simpanan Melayu sebelum Merdeka masih boleh terus dikekalkan sebagai tanah simpanan mengikut undang-undang negara⁹. Tambahan pula, menurut seksyen 4(2) Kanun Tanah Negara 1965 yang menyatakan tentang pemegangan secara adat tidak mempunyai perincian secara jelas mengenai hak adat orang asli¹⁰ malah Seksyen 4(1) pula menyatakan bahawa negeri mempunyai pemilikan terhadap semua tanah yang belum didaftarkan atau tanah simpanan¹¹. Bagi tanah persendirian pula hanya ditentukan melalui sistem pendaftaran sahaja. Maka, tanah adat orang asli secara tidak langsung menjadi hak milik kerajaan negeri kerana dalam banyak kes, tanah tersebut bukan tanah yang didaftarkan, hanya sekadar didiami oleh mereka sejak zaman dahulu.

Walaupun tidak mempunyai undang-undang yang khusus, terdapat beberapa peruntukan yang relevan berkaitan dengan pemberian hak tanah

3 Seksyen 3(1)(a), Akta Orang Asli 1954.

4 Seksyen 3(1)(b), Akta Orang Asli 1954.

5 Seksyen 3(1)(c), Akta Orang Asli 1954.

6 Seksyen 3(2), Akta Orang Asli 1954.

7 Seksyen 3(3), Akta Orang Asli 1954.

8 Vijeyesri a/p Ramesh & Mazliza Mohamad, Hak Tanah Orang Asli: Isu-Isu Hak Tanah Orang Asli Di Semenanjung Malaysia, 1 *LNS(A)* xcvi, 2017.

9 Perkara 89, Perlembagaan Persekutuan Malaysia.

10 Seksyen 4(2), Kanun Tanah Negara 1965.

11 Seksyen 4(1), Kanun Tanah Negara 1965.

kepada orang asli termasuklah Akta 134. Namun begitu, hak yang diberikan mengikut akta ini kepada orang asli bukanlah hak mutlak. Mereka tidak diberikan pemilikan secara sah terhadap tanah adat, malah mereka hanya dianggap sebagai penyewa sahaja terhadap tanah tersebut, dan hak mereka boleh dibatalkan pada bila-bila masa sahaja oleh kerajaan¹².

Antara hak yang diberikan kepada orang asli di bawah Akta 134 ini, berdasarkan Seksyen 6, termasuklah pengisytiharan kawasan sebagai Kawasan Orang Asli¹³ dan Seksyen 7 pula mengenai pengisytiharan kawasan sebagai suatu Rizab Orang Asli¹⁴. Hak berkenaan kedua-dua seksyen ini harus diisytiharkan dahulu oleh Pihak Berkuasa Negeri melalui pemberitahuan dalam *Warta*. Maka, selagi tanah ini belum diisytiharkan sebagai Kawasan atau Rizab Orang Asli dalam *Warta*, mereka tidak boleh menuntut tanah tersebut di bawah akta ini. Selain itu, Pihak Berkuasa Negeri juga boleh dengan cara yang sama membatalkan kesemua atau sebahagiannya atau mengubah mana-mana pengisytiharan tersebut¹⁵. Seksyen 8 pula adalah tentang pemberian hak untuk menduduki mana-mana tanah yang bukannya tanah yang diberi milik sebagai Kawasan atau Rizab Orang Asli¹⁶. Seterusnya, seksyen 9 menyatakan bahawa orang asli tidak boleh memindah milik, memajak, atau melepaskan mana-mana tanah kecuali dengan persetujuan Pesuruhjaya. Jika didapati orang asli melakukan hal yang tersebut tanpa persetujuan Pesuruhjaya, maka, perisytiharan kawasan rizab orang asli dikira tidak sah dan tidak berkuat kuasa¹⁷. Tambahan pula, seksyen 10(1) memberikan hak kepada orang asli yang tinggal di kawasan Rizab Orang Melayu, hutan rizab untuk terus tinggal di dalamnya dengan syarat yang ditetapkan¹⁸. Peruntukan ini memberikan peluang kepada orang asli untuk hidup mengikut cara tradisional, namun terdapat limitasi di bawah seksyen 10(3), Pihak Berkuasa Negeri boleh dengan perintah menghendaki mereka untuk meninggalkan kawasan tersebut dengan membayar pampasan¹⁹.

12 Noor 'Ashikin Binti Hamid, *et al.* (2011). Pengambilan Tanah bagi Pembangunan Ekonomi: Isu dan Penyelesaian. *JUUM*, 15, 135-148.

13 Seksyen 6, Akta Orang Asli 1954.

14 Seksyen 7, Akta Orang Asli 1954.

15 Seksyen 6(3) & 7(3), Akta Orang Asli 1954.

16 Seksyen 8, Akta Orang Asli 1954.

17 Seksyen 9, Akta Orang Asli 1954.

18 Seksyen 10(1), Akta Orang Asli 1954.

19 Seksyen 10(3), Akta Orang Asli 1954.

Seksyen 11(1) pula berkenaan pampasan kepada orang asli jika mereka membuktikan tuntutan terhadap pokok buah-buahan, pokok getah di atas tanah kerajaan yang diberi milik, dipajak, atau diduduki sementara dibawah lesen²⁰. Apa-apa pampasan di bawah seksyen 11 boleh dibayar mengikut seksyen 12 yang memperuntukkan bahawa Pihak Berkuasa Negeri boleh membayar pampasan itu kepada yang berhak, jika difikirkan patut, membayarnya kepada Pesuruhjaya untuk disimpan sebagai suatu kumpulan wang am bagi orang asli seperti yang diarahkan oleh Menteri dan untuk ditadbirkan mengikut cara yang ditetapkan oleh Menteri²¹. Kedua-dua seksyen ini hanya menekankan tentang pampasan yang dibayar untuk pokok buah-buahan serta pokok getah sahaja tetapi tidak menyentuh tentang hak orang asli terhadap pampasan berdasarkan nilai sebenar tanah kerana tanah tersebut merupakan tanah adat yang mereka diami sejak turun-temurun dan hanya bergantung pada tanah serta sumber alamnya. Apabila tanah diambil, sumber makanan dan penghidupan komuniti mereka turut terjejas²².

Maka jelaslah bahawa kandungan undang-undang yang digubal serta tafsirannya oleh kerajaan persekutuan dan negeri-negeri tentang hak tanah adat seperti yang dibincangkan di atas adalah bertentangan dengan sifat-sifat hak tanah adat yang sebenar, seperti yang telah dikembangkan oleh orang asli. Walaupun Akta 134 ini bertujuan untuk melindungi hak orang asli, selepas hampir 60 tahun berkuat kuasa, pencerobohan hak tanah adat orang asli berterusan. Akta ini dilihat memberikan kawalan yang luas kepada pentadbir negeri yang boleh mengganggu kehidupan dan hak orang asli, walaupun akta ini seolah-olah menjaga hak orang asli sebagai orang yang dilindungi. Ramai yang mendakwa bahawa akta ini menjadi alat yang membataskan hak autonomi orang asli. Akta ini seakan-akan menempatkan komuniti ini dalam kedudukan yang lemah²³. Menurut Hooker pula, Akta 134 ini tidak sesuai lagi digunakan pada zaman moden ini²⁴. Pelaksanaan akta ini menyumbang kepada pengambilan tanah

20 Seksyen 11(1), Akta Orang Asli 1954.

21 Seksyen 12, Akta Orang Asli 1954.

22 Suruhanjaya Hak Asasi Manusia Malaysia (SUHAKAM), (t.th), Rencana: Pendengaran Awam Suhakam Hari Kedua Mendengar Isu Tanah Di Kalangan Orang Asal.

23 Izzati Wook. (2015). *The rights of the orang asli in forests in Peninsular Malaysia: Towards justice and equality*. College of Law and Justice, Victoria University Melbourne, Australia.

24 Hooker, M.B. (1996). *The orang asli and the laws of malaysia: With special reference to land*. *Akademika*, 48, 21.

adat oleh kerajaan yang dilakukan secara besar-besaran di Malaysia termasuklah pengambilan tanah oleh kerajaan negeri untuk pelbagai tujuan yang berbentuk “kepentingan awam”, seperti pembinaan prasarana, empangan dan lebuhraya.

Meskipun Akta 134 tidak terlalu menyebelahi orang asli, tanah adat mereka masih dilindungi di bawah Perlembagaan Persekutuan yang mengiktiraf kedudukan khas orang asli. Selain peruntukan umum, peruntukan yang melindungi hak asasi semua warganegara juga terpakai kepada orang asli²⁵. Pertama, apabila seseorang itu dilucutkan hak pemilikan hartanya yang telah diberikan oleh undang-undang, maka orang itu harus dibayar pampasan²⁶. Contohnya dalam kes *S Kulasingam v Commissioner of Land, Federal Territory*, mahkamah memutuskan bahawa Perkara 13(1) Perlembagaan Persekutuan mengenai pemilikan harta membawa maksud bahawa tiada sesiapa pun yang boleh dilucutkan hak milik hartanya semata-mata atas arahan eksekutif melainkan ianya hanya dilucutkan mengikut undang-undang²⁷. Perkara 13 menyatakan bahawa: (1) tiada seorang pun boleh dilucutkan hartanya kecuali mengikut undang-undang; dan (2) tiada undang-undang boleh memperuntukkan pengambilan atau penggunaan harta dengan paksa tanpa pampasan yang memadai²⁸. Maka, isunya kini ialah adakah tanah adat orang asli juga termasuk dalam takrifan “harta” dibawah Perkara 13(1)? Jika jawapannya ya, tiada undang-undang boleh mengambil hak ini tanpa pampasan yang wajar.

Dalam kes *Adong bin Kuwau lwn Kerajaan Negeri Johor*, mahkamah telah mentafsirkan Perkara 13 dengan skop yang lebih luas, iaitu hak tanah adat orang asli di bawah *Common Law* juga dilindungi mengikut peruntukan ini. Kes ini adalah tentang pembinaan empangan oleh defendan yang menjejaskan kehidupan tradisional plaintif. Plaintif menuntut pampasan bagi hak tanah mereka yang telah diambil alih. Hakim Mokhtar Sidin memutuskan bahawa pelucutan hak tanpa pampasan adalah salah kerana plaintif mempunyai hak terhadap tanah tersebut²⁹. Seterusnya,

25 Yogeswaran Subramaniam. (2012). *Orang asli land rights by UNDRIP Standards in Peninsular Malaysia: An evolution and possible reform*. University of New South Wales.

26 Rohaida Nordin. (2018). *Rights of the indigenous peoples in Peninsular Malaysia: Domestic and international perspectives*, hlm.143. Bangi: UKM.

27 (1982) 1 *MLJ* 204.

28 Perkara 13(1) & (2), Perlembagaan Persekutuan Malaysia.

29 (1997) 1 *MLJ* 418.

Perkara 4³⁰ Perlembagaan Persekutuan memperuntukkan bahawa mana-mana undang-undang yang bercanggah dengan Perlembagaan adalah tidak sah.

Pelucutan hak tanah adat dalam kes *Adong* dilaksanakan di bawah Kanun Tanah Negara 1965 tetapi kanun tersebut tidak menyatakan pampasan mengenai hak tanah tersebut maka, hakim memutuskan bahawa hal ini haruslah dibaca mengikut Perkara 13(2) mengenai pampasan.³¹ Hakim dalam kes *Adong* telah membezakan antara *titled land* dan *native land* bagi pemberian pampasan. Beliau menyatakan bahawa dalam pemberian pampasan bagi kes yang melibatkan orang asli, mahkamah perlu lihat beberapa perkara dahulu dari segi: (a) kehilangan tanah warisan; (b) pelucutan kebebasan untuk tinggal dan bergerak mengikut Perkara 9(2) Perlembagaan Persekutuan; (c) tidak mendapat hasil daripada hutan; (d) gangguan kepada kehidupan anak-anak dan keluarga; dan (e) gangguan pada kehidupan masa hadapan generasi mereka. Akhirnya hakim juga memutuskan bahawa dalam pemberian pampasan kepada orang asli ini, mahkamah perlu mempertimbangkan nilai tanah yang berharga bagi mereka, kehidupan tradisi turun-temurun mereka di tanah tersebut, serta harus mendalami hubungan istimewa antara orang asli dengan tanah mereka³².

Selanjutnya, dalam kes *Sagong bin Tasi v Kerajaan Negeri Selangor*³³, hakim kes ini telah mengikut keputusan kes *Adong* dan mengiktiraf hak orang asli, iaitu, Temuan (plaintif) terhadap pemilikan tanah adat bagi kawasan penempatan (*settlement*) yang diambil oleh defendan untuk pembinaan Lapangan Terbang Antarabangsa Kuala Lumpur (KLIA) kerana mereka mempunyai hak adat bagi tanah tersebut. Hakim juga menyatakan bahawa Kanun Tanah Negara 1965 tidak boleh menghalang pemerolehan hak yang sedia ada dan pengiktirafan yang dibuat oleh mahkamah ini adalah penting apabila memutuskan bahawa tanah yang dipertikaikan ini adalah di bawah seksyen 2 Akta Pengambilan Tanah 1960³⁴. Oleh itu, Pihak Berkuasa Negeri gagal melaksanakan tugas fidusiari terhadap plaintif apabila gagal memastikan pemberian pampasan

30 Perkara 4, Perlembagaan Persekutuan Malaysia.

31 Rohaida Nordin. (2018) *Rights of the indigenous peoples in Peninsular Malaysia: Domestic and international perspectives*. Bangi: UKM, hlm 147.

32 (1997) 1 *MLJ* 418.

33 (2002) 2 *MLJ* 591.

34 Seksyen 2, Akta Pengambilan Tanah 1960.

yang memadai, dan kegagalan defendan menggazetkan tanah tersebut di bawah Akta 134. Mahkamah Rayuan pula memutuskan bahawa pampasan harus dibayar mengikut Akta Pengambilan Tanah 1960 dan menyatakan bahawa Seksyen 12 Akta 134 perlu ditambah baik supaya pelaksanaannya selari dengan Perkara 13(2) tentang pampasan yang seharusnya memadai.

Antara hak asasi lain yang dimiliki oleh orang asli di bawah Perlembagaan Persekutuan ialah hak untuk kehidupan melalui Perkara 5. Peruntukan ini merangkumi pelbagai perkara berkaitan dengan kehidupan dan kebebasan seseorang. Peruntukan ini memberi hak untuk hidup kepada setiap seorang yang menetap di Malaysia³⁵. Misalnya dalam kes *Ketua Pengarah Jabatan Alam Sekitar lwn Kajing Tubek*³⁶, Mahkamah Rayuan mengiktiraf bahawa hak atas tanah adat termasuk di bawah hak terhadap kehidupan disebabkan hubungan rapat kebudayaan dan kerohanian masyarakat orang asli dengan warisan tanah adat dan hutan mereka. Mahkamah berpendapat bahawa kehilangan hak tanah adat ini tentunya menjejaskan sumber kehidupan dan kelangsungan ekonomi, sosial dan kebudayaan masyarakat orang asli.

Kes terkini bagi hak tanah adat Orang Asli di Malaysia ialah kes *Muhamad bin Nohing lwn Pejabat Tanah dan Galian Negeri Pahang*, iaitu orang asli Semelai menuntut hak tanah adat di tiga (3) kawasan yang diambil alih oleh Kerajaan Negeri bagi tujuan penanaman kelapa sawit. Mahkamah Rayuan memutuskan, walaupun aktiviti ekonomi (plaintif) sudah berubah pada zaman kini, namun mereka masih bergantung pada hasil tanah untuk terus hidup. Mahkamah juga memutuskan, bahagian tanah rizab melayu telah mencero bohi tanah adat orang asli, oleh itu, kawasan tersebut harus di gazet semula³⁷.

Kesimpulannya, orang asli mempunyai hak tanah adat dan jika tanah adat mereka diambil alih oleh pihak kerajaan, pampasan pada nilai sebenar tanah perlu dibayar, seperti yang diiktiraf oleh hakim dalam kes yang dibincangkan sebelum ini. Meskipun begitu, masih banyak kejadian apabila Kerajaan Negeri mengambil alih tanah orang asli tanpa pembayaran pampasan yang wajar apabila sesuatu harta yang sah dilucutkan, seperti yang dijamin oleh Perkara 13. Pihak Kerajaan Negeri

35 Yogeswaran Subramaniam. (2012). *Orang Asli Land Rights by UNDRIP Standards in Peninsular Malaysia: An evolution and Possible Reform*. University of New South Wales.

36 (1997) 3 *MLJ* 23, hlm. 43-44.

37 (2013) 5 *MLJ* 268, hlm. 276-277.

sepatutnya bertindak mengikut keputusan mahkamah dalam memastikan proses pengambil alihan tanah Orang Asli berlaku mengikut prosedur yang betul dan perlu menjamin hak pampasan mereka bagi meneruskan kehidupan. Artikel ini seterusnya akan mengkaji secara lebih mendalam tentang masalah pengambilalihan tanah orang asli.

Prinsip dan Prosedur Pengambilan Tanah di Malaysia

Kerajaan Negeri berkuasa untuk mengambil semula sebarang tanah³⁸ termasuklah tanah yang didiami oleh orang asli melalui Akta Pengambilan Tanah 1960 dengan syarat tanah diambil bagi keperluan kepentingan awam³⁹ atau yang mendatangkan keuntungan kepada pembangunan ekonomi⁴⁰ atau untuk perumahan, perlombongan dan pertanian⁴¹ dengan membayar pampasan yang mencukupi. Hal ini bertepatan dengan kehendak Perkara 13(2) yang menjamin hak pemilikan harta. Pelucutan harta mestilah dilaksanakan berdasarkan undang-undang, iaitu dengan membayar pampasan yang mencukupi⁴² seperti dalam kes *Oriental Rubber and Oil Palm Sdn Bhd lwn Pemungut Hasil Tanah Kuantan*.⁴³ Hakim George menyatakan bahawa Akta Pengambilan Tanah 1960 perlulah dibaca bersama-sama dengan Perkara 13 Perlembagaan Persekutuan.

Akta Pengambilan Tanah 1960 telah menambah baik prosedur serta prinsip-prinsip yang digunakan untuk memastikan pampasan yang diberikan adalah memadai seperti yang dijamin di bawah Perlembagaan Persekutuan. Oleh sebab akta ini merupakan undang-undang prosedur maka proses pengambilan tanah dapat dibahagikan kepada tiga peringkat, iaitu prapengambilan, pengambilan dan pascapengambilan⁴⁴. Pentadbir Tanah mestilah memastikan bahawa setiap peringkat prosedur telah dipenuhi berdasarkan peruntukan di bawah Akta Pengambilan Tanah. Sebarang tindakan yang bertentangan dengan prosedur yang ditetapkan di bawah akta akan mengakibatkan proses pengambilan tanah menjadi

38 Jadual ke 9 Senarai Negeri Perlembagaan Persekutuan Malaysia.

39 Seksyen 3(1)(a) Akta Pengambilan Tanah 1960.

40 *Ibid*, Seksyen 3(1) (b).

41 *Ibid*, Seksyen 3(1) (c).

42 Perkara 13(2) Perlembagaan Persekutuan Malaysia.

43 [1983] 1 *MLJ* 315, hlm.323.

44 Noor 'Ashikin Binti Hamid, *et al.* (2011). Pengambilan Tanah bagi Pembangunan Ekonomi: Isu dan Penyelesaian. *JUUM*, 15, 135.

terbatal serta tindakan undang-undang akan dikenakan terhadap pihak yang terlibat.⁴⁵

Permohonan boleh terus dibuat kepada Pihak Berkuasa Negeri dan Pejabat Tanah terhadap tanah yang ingin diambil.⁴⁶ Setelah itu, tanah tersebut perlu disiasat terlebih dahulu untuk memastikan kesesuaiannya dalam sesuatu projek, dan bagi mengelakkan perlakuan tidak jujur oleh pihak yang berkepentingan untuk menuntut bayaran pampasan secara berlebihan. Apabila Pihak Berkuasa Negeri memberikan kelulusan, pemberitahuan dalam Borang A hendaklah disiarkan di bawah *Warta Kerajaan Negeri* selama 12 bulan sebelum ditamatkan. Pentadbir Tanah juga mestilah menyiarkan notis yang terdapat dalam Borang A dengan menampalnya di tempat tertentu.⁴⁷ Berdasarkan klausa ini orang asli sebagai tuan tanah adat mempunyai hak perundangan untuk mendapatkan maklumat berkaitan dengan cadangan pengambilan yang melibatkan tanahnya.⁴⁸ Sekiranya mereka tidak dijadikan sebagai pihak terlibat dalam prosiding pengambilan maka tindakan ini telah melanggar keadilan asasi.⁴⁹

Sekiranya siasatan yang lebih terperinci perlu dilaksanakan, Pengarah Tanah dan Galian Negeri akan mengeluarkan surat kebenaran dalam Borang B untuk membenarkan pegawai memasuki tanah tersebut bagi membuat kajian kesesuaian tanah, tetapi mestilah mendapat keizinan daripada penduduk tanah tersebut atau pemberitahuan melalui notis bertempoh tiga hari sekiranya izin tidak dapat diperoleh.⁵⁰ Jika terdapat pertikaian mengenai pampasan, perkara ini mestilah dimaklumkan segera kepada Pentadbir Tanah untuk membuat keputusan dan sekiranya penduduk tanah masih tidak berpuas hati, maka rayuan boleh dibuat kepada Pihak Berkuasa Negeri.⁵¹

Apabila tanah telah dipastikan untuk diambil dan tidak lagi memerlukan pemeriksaan dan telah diwartakan di bawah Seksyen 4, tindakan seterusnya adalah mengisytiharkan pengambilan tanah tersebut di bawah Seksyen 8 akta. Oleh itu, Pentadbir Tanah akan menyediakan dokumen

45 Azmi Rohani *et al.* (2019). *The land acquisition in Malaysia: Policy context and praxis*. World Bank Conference on Land and Property, hlm.4.

46 Seksyen 3(2) Akta Pengambilan Tanah 1960.

47 *Ibid*, Seksyen 4(1).

48 Anuar Alias. (2013). *Pengambilan tanah: Hak dan panduan kepada pemilik tanah*. Kuala Lumpur: Penerbit Universiti Malaya.

49 [1986] 2 *MLJ* 395.

50 Seksyen 5.

51 Seksyen 6 (2) (3).

kerja yang mengandungi pelan pengambilan tanah, keluasan tanah yang diambil, senarai lot tanah yang terlibat serta senarai nama tuan tanah yang terlibat untuk dilaksanakan oleh Pihak Berkuasa Negeri dan dilampirkan bersama-sama dengan Borang C⁵². Setelah mendapat kelulusan Pihak Berkuasa Negeri, pengisytiharan tertakluk di bawah seksyen 8 hendaklah disiarkan dalam *Warta Kerajaan Negeri* menggunakan Borang D dan akan tamat setelah tempoh 2 tahun.⁵³

Pewartaan dalam Borang D menjadikan bukti konklusif bahawa pengambilan balik tanah berdasarkan maksud kepentingan awam.⁵⁴ Pihak Berkuasa Negeri berhak untuk menentukan sama ada untuk maksud kepentingan awam atau tidak. Pemilik tanah tersebut tidak boleh mempersoalkan pengambilan kecuali jika Pihak Berkuasa menyalahgunakan kuasa undang-undang, wujudnya niat jahat, dan maksud yang dinyatakan adalah tidak termasuk dalam seksyen 3⁵⁵.

Dalam kes *Lee Jean Khin lwn Pengarah Tanah dan Galian Negeri*,⁵⁶ mahkamah memutuskan bahawa pengambilan tanah yang dilakukan berlainan daripada tujuan asal akta adalah sah sekiranya tiada niat buruk ketika pengambilan dibuat oleh pihak berkuasa. Pada pendapat penulis, kuasa yang diberikan kepada Pihak Berkuasa Negeri akan menyukarkan pemilik tanah terutamanya orang asli untuk menentukan sama ada pengambilan tanah dilakukan dalam konteks awam ataupun untuk kepentingan lain. Hal ini boleh menyebabkan berlakunya konflik penyalahgunaan kuasa oleh Pihak Berkuasa Negeri sekiranya pemilik tanah gagal membuktikan terdapat niat buruk ketika tanah tersebut diambil.

Seterusnya, Pentadbir Tanah akan menandakan kawasan yang terlibat dengan pengambilan tanah dan dicatatkan pada dokumen hak milik berdaftar yang berkaitan⁵⁷. Pada peringkat pengambilan, iaitu pengambilan tanah yang tertakluk di bawah seksyen 10 Akta Pengambilan Tanah 1960, Pentadbir Tanah akan mengeluarkan notis awam yang terdapat pada Borang E yang menetapkan tarikh siasatan, tempat dan masa bagi mendengar segala tuntutan pampasan. Namun begitu, Pentadbir Tanah mempunyai

52 Seksyen 7 (a) (b).

53 Seksyen 8.

54 Anuar Alias. (2013). *Pengambilan tanah: Hak dan panduan kepada pemilik tanah*, hlm. 10.

55 [1977] 2 *MLJ* 45.

56 [1996] 1 *LNS* 234, hlm. 237-238.

57 Seksyen 9.

kuasa untuk menanggung siasatan tetapi mestilah direkodkan. Pentadbir juga diberikan kuasa untuk mendapatkan laporan bertulis tentang nilai tanah, memeriksa saksi, mentadbir sumpah serta memaksa supaya dokumen hak milik diserahkan kepadanya⁵⁸. Salinan pemberitahuan dalam Borang F hendaklah dibuat melalui penyerahan salinan kepada pihak yang berkepentingan⁵⁹ dan penerimaannya mestilah diakui.

Apabila siasatan telah selesai dijalankan di bawah seksyen 12, Pentadbir Tanah hendaklah menyediakan award bertulis dalam Borang G dengan menyatakan jumlah pampasan yang perlu dibayar bagi setiap individu yang terlibat mengikut kepentingan masing-masing terhadap tanah yang terlibat. Award bertulis mestilah difailkan dan merupakan bukti muktamad yang mengikat Pentadbir Tanah⁶⁰. Pentadbir Tanah hendaklah membuat tawaran pampasan melalui notis serah dalam bentuk Borang H kepada mereka yang berkepentingan.⁶¹

Berdasarkan klausa ini, orang asli sebagai tuan tanah mempunyai hak perundangan untuk membuat bantahan dan tuntutan terhadap nilai pampasan yang difikirkan tidak memadai⁶². Menurut Hakim Mokhtar Sidin dalam kes *Adong*⁶³, pengiraan pampasan bagi tanah milikan dan tanah adat adalah berbeza. Nilai pampasan bagi kes melibatkan orang asli menitikberatkan beberapa faktor sebelum mahkamah memutuskan nilai muktamad, iaitu sama ada pengambilan tanah tersebut akan menyumbang kepada masalah kekurangan sumber makanan, kehilangan sebuah kehidupan adat pada masa kini mahupun akan datang dan peluang kebebasan bergerak akan menjadi terhad. Secara ringkasnya, hakim mestilah mengiktiraf kepentingan hubungan tanah yang menjadi tunjang kehidupan orang asli sebelum mengira nilai pampasan.⁶⁴

Seterusnya, pengeluaran notis dalam Borang K yang disampaikan kepada penduduk tanah tersebut ataupun sekiranya tidak dijumpai hendaklah diposkan bagi tujuan pemilikan tanah secara rasmi di bawah seksyen 22. Salinan notis tersebut mestilah diberikan kepada pemunya yang

58 *Ibid*, Seksyen 10.

59 *Ibid*, Seksyen 11.

60 *Ibid*, Seksyen 12.

61 *Ibid*, Seksyen 16.

62 Anuar Alias. (2013). *Pengambilan Tanah: Hak dan Panduan kepada Pemilik Tanah*, hlm.10.

63 [1997] 1 *MLJ* 418 (HC).

64 Rohaida Nordin. (2018) *Rights of the indigenous peoples in Peninsular Malaysia: Domestic and international perspectives*. Bangi: UKM, hlm. 143.

berdaftar, orang-orang yang berkepentingan dan agensi pemohon serta dihantar kepada pihak berkuasa pendaftaran untuk disahkan.⁶⁵ Setelah itu, Borang K yang telah didaftarkan sempurna dalam hak milik maka tanah yang terlibat dengan pengambilan akan menjadi tanah kerajaan.⁶⁶ Walau bagaimanapun, penarikan balik terhadap pengambilan tanah hanya boleh dilakukan sebelum Borang K didaftarkan sebagai hak milik dan mestilah diisytiharkan sebagai warta kerajaan. Oleh itu, akibat daripada penarikan pengambilan tanah, Pentadbir Tanah akan menentukan jumlah pampasan sekiranya terdapat sebarang kerosakan pada tanah tersebut⁶⁷.

Akhir sekali, sekiranya pengambilan tanah melibatkan sebahagian daripada lot tanah, Pentadbir Tanah akan mengemukakan permohonan ukur kepada Jabatan Ukur dan Pemetaan Negeri (JUPEM) agar baki lot tanah dapat diukur semula. Setelah baki lot diukur, JUPEM akan mengeluarkan hak milik sambungan dan diserahkan kepada Pentadbir Tanah untuk dilengkapi dan didaftarkan. Bagi baki lot yang dipegang di bawah hak milik sementara, Pentadbir Tanah akan membuat pindaan terhadap sempadan lot yang baharu terhadap hak milik yang berkenaan.⁶⁸

Sekiranya berlaku kesulitan untuk menentukan kesahihan sesuatu hak milik ataupun orang yang layak menerima pampasan, dalam keadaan ini Pentadbir Tanah akan merujuk mahkamah dengan menggunakan Borang M di bawah seksyen 36.⁶⁹ Pentadbir mestilah berusaha untuk memperoleh perintah mahkamah sebelum tamat tempoh pewartaan 2 tahun⁷⁰ bagi membolehkannya untuk membuat tawaran pampasan. Pemilik tanah tidak boleh mempertikaikan tindakan kerajaan yang mengambil tanah tersebut namun mengikut seksyen 37, mana-mana orang yang berkepentingan terhadap tanah boleh membuat bantahan di mahkamah terhadap: (a) ukuran tanah; (b) jumlah pampasan; (c) siapa yang layak menerima; dan (d) pembahagian pampasan.⁷¹

Kes utama melibatkan isu pengambilan tanah dan pembahagian pampasan dapat dilihat dalam kes *Sagong Tasi lwn Kerajaan Negeri*

65 *Ibid*, Seksyen 22.

66 *Ibid*, Seksyen 23.

67 *Ibid*, Seksyen 35.

68 Noor 'Ashikin Binti Hamid, *et al.* (2011). Pengambilan tanah bagi pembangunan ekonomi: Isu dan penyelesaian. *JUUM*, 15, 138.

69 Seksyen 36 Akta Pengambilan Tanah 1960.

70 *Ibid*, Seksyen 8.

71 *Ibid*, Seksyen 37.

*Selangor*⁷² apabila mahkamah memutuskan bahawa pampasan sewajarnya perlu diberikan kepada plaintif di bawah Akta Pengambilan Tanah 1960 berikutan takrifan terpakai atas plaintif dan bukan terjatuh di bawah Akta Orang Asli 1954. Oleh sebab Seksyen 2 Akta Pengambilan Tanah⁷³ tidak begitu menjelaskan maksud hak tanah yang dimiliki secara adat, oleh itu hakim telah menggunakan tafsiran secara objektif dengan melihat tujuan utama Akta 1960 adalah untuk memastikan setiap pengambilan tanah mestilah diberikan pampasan yang sewajarnya.

Dalam kes *Kong Chee Wai & Satu Lagi lwn Pengarah Tanah Dan Galian Perak & Yang Lain*⁷⁴ plantif menuntut pengembalian sebahagian daripada tanah-tanah yang telah diberikan hak milik kepada BCSB termasuk tanah adat yang telah lama didiami dan diusahakan oleh orang Semai. Namun begitu, BCSB bertegas bahawa pihaknya telah secara sah milik tanah-tanah tersebut daripada defendan kedua, iaitu Kerajaan Negeri Perak dan telah mengeluarkan notis tuntutan untuk plaintif mengosongkan tanah-tanah tersebut.

Plantif juga berhujah bahawa pemberian milikan tanah kepada BCSB adalah tidak sah berikutan defendan pertama dan defendan kedua telah melanggar tugas fidusiari untuk mewartakan tanah adat tersebut sebagai rizab orang asli walaupun permohonan telah dibuat oleh JAKOA tetapi masih tidak mendapat susulan jawapan. Alternatifnya, jika pengembalian tanah adat tersebut tidak dapat dibuat, pihak plaintif memohon pampasan atas kehilangan penggunaan tanah adat mereka di bawah peruntukan Perlembagaan Persekutuan dan Akta Pengambilan Tanah 1960 seperti dalam kes *Sagong Tasi* dan *Eddy Salim & Ors v Iskandar Regional Development Authority & Ors*.⁷⁵ Mahkamah telah memihak kepada plaintif dengan mengeluarkan perintah deklarasi bahawa sebahagian tanah tersebut termasuk tanah adat pihak plaintif dan defendan kedua mempunyai tugas fidusiari untuk menjaga hak kepentingan plaintif termasuklah mewartakan tanah adat sebagai Rizab Orang Asli. Sekiranya plaintif berhasrat untuk meneruskan pemberian milik kawasan kepada BCSB, pampasan hendaklah dibayar seperti yang diperuntukkan di bawah Akta Pengambilan Tanah 1960.

72 [2002] 2 *MLJ* 591.

73 Seksyen 2 Akta Pengambilan Tanah 1960.

74 [2016] 1 *CLJ* 605.

75 [2015] 5 *CLJ* 204.

Merujuk kes *Khalip Bachik lwn Pengarah Tanah dan Galian Johor*⁷⁶ tindakan defendan mengarahkan plaintif untuk mengosongkan tanah tempat tinggal mereka di Kampung Stulang Laut dan berpindah ke Kampung Kuala Masai seakan-akan pengambilan tanah yang salah di sisi undang-undang. Mahkamah telah memutuskan bahawa plaintif berhak untuk mendapatkan ganti rugi kerana plaintif, melalui undang-undang memperoleh hak, dan adat resam dan keempunyaan tanah tersebut yang dianggap terpelihara di bawah Perkara 89(1) Perlembagaan Persekutuan. Mahkamah juga merujuk kes *Muhamad Bin Nohing lwn Pejabat Tanah dan Galian Negeri Pahang*,⁷⁷ iaitu apabila hak plaintif telah dilucutkan menurut Perkara 13⁷⁸ maka plaintif patut dibayar pampasan bagi kehilangan penggunaan tanah adat di bawah Akta Pengambilan Tanah.

Perbandingan Pengambilalihan Tanah Orang Asli antara Malaysia dengan Filipina

Orang asal di Filipina dikenali sebagai etnik minoriti, *tribal Filipino*, *native citizen* atau dikenali sebagai *katutubong mamamayan* dan kini secara rasmi dinamakan *Indigenous Cultural Communities* (ICC) yang terdiri daripada lebih 50 suku kaum yang terdapat di seluruh kepulauan Filipina.⁷⁹ Hak ICC di Filipina termasuklah hak tanah adat yang dilindungi dalam Perlembagaan Filipina 1987 (*Philippines Constitution 1987*); *Republic Act No.8371* atau nama lainnya, Akta Hak Orang Asal 1997 (*Indigenous Peoples Rights Act of 1997*) (*IPRA*); *Republic Act No. 6657* atau dikenali dengan Akta Pembaharuan Agraria Komprehensif 1988 (*Comprehensive Agrarian Reform Law 1988*); *Republic Act No. 7160* atau di kenali juga sebagai Kanun Kerajaan Tempatan 1991 (*Local Government Code 1991*); *Republic Act No. 8975*; Pengambilan Hak Jalan untuk Infrastruktur Negara (*Republic Act No. 2000*) atau Akta Laluan Akses Terhad (*Limited Access Highway Act*) dan Perintah Eksekutif dan Perintah Memorandum. Akta-akta dan Perlembagaan ini merupakan undang-undang yang memberikan perlindungan dari segi definisi ICC serta hak tanah adat bagi memastikan tiada tanah ICC di Filipina yang diambil

76 [2013] 5 *CLJ* 639.

77 (1997) 3 *MLJ* 23.

78 Perkara 13 Perlembagaan Persekutuan

79 MacDonald. (1995). Indigenous peoples of the Philippines: Between segregation and intergration, In Barnes, Gray & Kingsbury (Eds.), *Indigenous Peoples of Asia*. Association for Asian Studies, Michigan, hlm. 345.

alih serta disalahgunakan oleh mana-mana pihak bagi tujuan perlombongan atau bidang ekonomi lain⁸⁰. Hak tanah adat orang asli di Semenanjung Malaysia pula dilindungi oleh Perlembagaan Persekutuan Malaysia, Kanun Tanah Negara 1965 dan Akta 134.

Sejarah AHOA 1997 bermula apabila bekas Presiden Filipina, Fidel V. Ramos mengadakan mesyuarat bersama-sama dengan badan Perundangan, badan Eksekutif dan masyarakat sivil untuk mengemukakan agenda penambahbaikan.⁸¹ Agenda ini merupakan rangka kerja menyeluruh bagi mengurangkan kadar kemiskinan di Filipina. Hasil daripada mesyuarat tersebut, “Doable List” atau “senarai yang boleh dilakukan” telah di rumuskan, dan mengutamakan agenda sektor asas berdasarkan “pembangunan kosensus dan proses kolaborasi rundingan” terhadap agensi kerajaan dan masyarakat sivil.⁸² *Doable list* ini telah menjadi *Social Reform Agenda* (SRA) atau Agenda Pembaharuan Sosial (APS).⁸³ APS ini merupakan pembaharuan utama untuk menambah baik proses demokratik dan memberikan kebenaran kepada rakyat untuk: (a) memenuhi keperluan asas untuk hidup dengan baik; (b) meluaskan bahagian sumber mereka agar mereka dapat menghasilkan pendapatan atau hasil kerja mereka; dan (c) membolehkan mereka untuk menyertai proses membuat keputusan yang efektif bagi isu-isu yang memberikan kesan yang menjejaskan hak, kepentingan dan kebajikan mereka.⁸⁴ Berpaksakan APS ini, AHOA telah digubal pada tahun 1997 dan disusuli dengan pindaan peruntukan Perlembagaan Filipina yang memberikan hak kepada ICC berkaitan dengan pemilikan tanah di bawah Artikel XII. Secara khusus, Seksyen 5⁸⁵ memperuntukkan bahawa “Kerajaan Negeri, tertakluk pada peruntukan dalam Perlembagaan Persekutuan Filipina serta Polisi dan Program Pembangunan Nasional, hendaklah melindungi hak

80 Samaniego E. L., *The Indigenous Peoples' Rights Act of 1997: A Critical Policy Analysis*, https://www.academia.edu/20023191/The_Indigenous_Peoples_Rights_Act_of_1997_A_Critical_Policy_Analysis di capai pada 23 Mei 2019.

81 Carlos Bueno, (2011). The social reform agenda. *MetroPost*. Diakses daripada <http://dumaguemetropost.com/the-social-reform-agenda-p1064-196.htm> dicapai pada 10 September 2019.

82 *Ibid.*

83 *Ibid.*

84 United Nations, *Social Aspect of Sustainable Development in the Philippines*. Diakses daripada <https://www.un.org/esa/agenda21/natlinfo/countr/philipi/social.htm> dicapai pada 10 September 2019.

85 Perlembagaan Persekutuan Filipina.

adat komuniti ICC di tanah pusaka mereka untuk memastikan ekonomi, sosial, dan kesejahteraan budaya mereka. Kongres boleh membenarkan, kegunaan Undang-Undang Adat bagi tujuan hak untuk mengawal harta atau hubungan dalam usaha menentukan pemilik dan takat penentuan kawasan tanah pusaka tersebut”.⁸⁶

Pindaan terhadap Perlembagaan Filipina tersebut telah mengubah anggapan paradigma kerajaan terhadap ICC⁸⁷, iaitu mengubah tanggapan bahawa Kerajaan Negeri mempunyai kuasa monopoli untuk melaksanakan undang-undang. AHOA 1997 pula mengiktiraf sistem perundangan ICC yang boleh digunakan untuk menyelesaikan pertikaian antara mereka termasuklah penentuan sejauh mana kawasan domain pusaka mereka dan keputusan dalam eksploitasi sumber semula jadi. Selain itu juga, pelaksanaannya mengiktiraf hak ICC terhadap hak penentuan sendiri.⁸⁸ Seterusnya, menolak persepsi bahawa masyarakat ICC sebagai penyebab kemusnahan hutan. Sebelum AHOA 1997 digubal, terdapat tanggapan bahawa ICC telah melakukan kemusnahan terhadap hutan dengan mengguna pakai sistem pertanian “tebas dan bakar”.⁸⁹ Sejarah AHOA 1997 ini menjelaskan bahawa ICC bebas untuk membuat dan melaksanakan undang-undang mereka sendiri, serta mereka diberikan keistimewaan dalam Perlembagaan Persekutuan Filipina.

ICC di Filipina didefinisikan dalam AHOA 1997 sebagai suatu kumpulan orang atau masyarakat homogen yang dikenal pasti sifatnya dalam kalangan mereka sendiri, yang telah terus hidup dalam sebuah komuniti yang telah ditubuhkan di dalam kawasan yang bersempadan dan ditakrifkan secara komunal, dan mereka telah mempunyai tuntutan pemilikan sejak dahulu, menduduki, memiliki dan menggunakan kawasan tersebut, serta berkongsi ikatan dari segi bahasa, budaya, tradisi dan mempunyai ciri-ciri budaya yang tersendiri, atau yang melalui penentangan terhadap politik, sosial dan kebudayaan penjajahan, agama dan budaya daripada golongan asli, yang berbeza sejarah dengan masyarakat majoriti Filipina yang lain⁹⁰. ICC

86 Seksyen 5, Artikel XII, Perlembagaan Persekutuan Filipina.

87 June Prill-Brett. (2007). Contested domains: The Indigenous Peoples Rights Act (IPRA) and legal pluralism in the Northern Philippines. *Journal Legal Pluralism*, 55, 11.

88 June Prill-Brett. (2007). Contested domains: The Indigenous Peoples Rights Act (IPRA) and legal pluralism in the Northern Philippines. *Journal Legal Pluralism*, 55, 16.

89 June Prill-Brett. (2007). Contested Domains: The Indigenous Peoples Rights Act (IPRA) and Legal Pluralism in the Northern Philippines. *Journal Legal Pluralism*, 55, 17.

90 Seksyen 3 (h), Jilid II, Akta Hak Orang Asli 1997 atau Akta Republik No. 8371. Undang-undang Filipina.

termasuk sebagai orang-orang yang dianggap sebagai peribumi atas dasar keturunan mereka daripada populasi yang mendiami negara tersebut ketika penaklukan atau kolonisasi atau pada masa penangkapan orang-orang bukan asal yang tidak beragama dan tidak berbudaya atau penubuhan sempadan negara pada masa ini, yang mengekalkan sebahagian atau semua sosial, ekonomi, kebudayaan mereka sendiri dan institusi politik, tetapi yang mungkin telah di pindahkan dari kawasan asal atau kawasan tradisional atau mereka yang mungkin ditempatkan di luar kawasan nenek moyang mereka⁹¹. Dianggarkan sebanyak 10 sehingga 15% daripada penduduk Filipina merupakan orang asal ICC yang menetap di tanah adat mereka sendiri dan mengamalkan gaya dan cara hidup mereka.⁹²

Definisi orang asli di Malaysia pula dinyatakan dalam Seksyen 3 Akta 134. Kedua-dua definisi merujuk kawasan yang didiami oleh sekumpulan orang atau masyarakat yang mempunyai ciri-ciri orang asal yang menggunakan bahasa, budaya dan mengamalkan gaya hidup orang asal. Walau bagaimanapun, penentuan sama ada seseorang itu orang asli ditentukan oleh Menteri yang bertanggungjawab terhadap orang asli di Malaysia. Status ICC di Filipina ditentukan semata-mata berdasarkan kawasan kelahiran dan kawasan menetap serta mengamalkan gaya hidup orang asal.

Dalam AHOA 1997 ada diperuntukkan perlindungan tanah orang asal ICC yang digubal berdasarkan prinsip pemberian izin berasaskan maklum-awal, bebas dan telus (IMABT)⁹³. AHOA 1997 telah menerangkan mengenai IMABT sebagai: “persetujuan setiap individu dalam masyarakat ICC yang ditentukan melalui Undang-Undang Adat ICC kawasan tersebut atau berdasarkan amalan yang biasa dipraktikkan oleh mereka, bebas daripada sebarang manipulasi luaran, campur tangan dan paksaan, dan memperoleh tanah tersebut setelah mendedahkan semua perkara termasuk niat dan skop aktiviti, dalam bahasa dan proses yang difahami oleh komuniti orang asal tersebut.”⁹⁴

Prinsip IMABT disebut berkali-kali dalam AHOA 1997 sebagai memberikan perlindungan kepada hak tanah pusaka atau adat orang asal.

91 *Ibid.*

92 Petr Drbohlav & Jiri Hejkrlik.(2017). Diakses pada 24 Mei 2019 daripada <https://pdfs.semanticscholar.org/d11c/c6ffc3d160c060a31ea791bc43524a860358.pdf>

93 Cielo Magno. (2013). *Free Prior and Informed Consent in the Philippines*. Diakses pada 23 Mei 2019 daripada <http://www.oxfamamerica.org/static/media/files/fpic-in-the-philippines-september-2013.pdf>

94 Seksyen 3 (g), Jilid III, Akta Hak Orang Asli 1997.

Secara spesifik, AHOA 1997 memperuntukkan hak ICC untuk menetap di kawasan tempat tinggal mereka⁹⁵; hak untuk beragama, hak berbudaya, dan sambutan perayaan mereka⁹⁶; hak untuk memberi atau menghalang segala perkara yang berkaitan dengan hak dan sumber asal ICC⁹⁷; serta pengetahuan ICC berkaitan dengan pemuliharaan, penggunaan dan penambahbaikan terhadap sumber mereka⁹⁸; dan hak pampasan dalam kes-kes yang mengakibatkan tanah mereka diambil tanpa keizinan mereka⁹⁹.

Beberapa perbezaan dapat dilihat berdasarkan perbandingan antara dua negara ini dari segi hak tanah dan prosedur pengambilan tanah dari sisi perundangan dalam Perlembagaan Persekutuan Malaysia dan Perlembagaan Filipina. Perlembagaan Filipina 1987 telah memperuntukkan bahawa Kerajaan Negeri akan memberikan perlindungan kepada komuniti ICC terhadap tanah pusaka mereka dan Kongres diberi kuasa untuk mengguna pakai undang-undang adat ICC berkaitan dengan harta untuk menentukan pemilikan tanah dan pewarisan tanah yang dimiliki oleh ICC¹⁰⁰. Kerajaan Negeri akan mengakui, menghormati dan melindungi hak ICC untuk mengekalkan serta menambah baik adat, tradisi dan institusi mereka¹⁰¹.

Namun begitu, seksyen 2 Perlembagaan Filipina, menyatakan semua tanah awam, air, mineral, batu arang, petroleum, dan sumber minyak mineral yang lain, perikanan, hutan dan kayu, flora dan fauna dan segala sumber semula jadi yang lain milik Kerajaan Negeri. Pengecualian kepada pertanian, segala sumber semula jadi yang lain milik Kerajaan Negeri. Segala hasil penambahbaikan dan kegunaan sumber semula jadi di bawah kawalan penuh Kerajaan Negeri. Kerajaan Negeri juga boleh mengambil alih segala aktiviti yang dijalankan oleh ICC atau bekerjasama dengan pemilik tanah yang merupakan warganegara Filipina sebanyak 60% daripada tanah yang dimiliki. Perjanjian ini akan di laksanakan dalam tempoh tidak melebihi 25 tahun¹⁰². Dalam erti kata lain, tanah orang asal ICC di Filipina bukan hak milik

95 Seksyen 7(c), Jilid III, Akta Hak Orang Asli 1997.

96 Seksyen 33, Jilid VI, Akta Hak Orang Asli 1997.

97 Seksyen 35, Jilid VI, Akta Hak Orang Asli 1997.

98 Seksyen 7(b), Jilid III, Akta Hak Orang Asli 1997.

99 Cielo Magno. (2013). *Free prior and informed consent in the Philippines*. Diakses pada 23 Mei 2019 daripada <http://www.oxfamamerica.org/static/media/files/fpic-in-the-philippines-september-2013.pdf>

100 Seksyen 5, Artikel XII, Perlembagaan Persekutuan Filipina 1987.

101 Seksyen 17, Artikel XIV, Perlembagaan Persekutuan Filipina.

102 Seksyen 2, Artikel XII, Perlembagaan Persekutuan Filipina.

mereka secara mutlak dan kerajaan mempunyai kuasa untuk mengambil tanah ICC dan mengusahakan tanah tersebut bergantung pada kehendak kerajaan.

Namun begitu, dalam kes *Cruz v Secretary of Environment and Natural Resources*¹⁰³, bekas hakim Mahkamah Agung, Isagani Cruz dan peguam Cesar Europa telah memfailkan saman mempersoalkan hak tanah yang diberikan dalam AHOA 1997 adalah tidak berperlembagaan. Mahkamah Persekutuan Filipina menyatakan bahawa AHOA 1997 tidak melanggar Doktrin Regalian, iaitu doktrin yang menyatakan bahawa Kerajaan Negeri ialah pemilik bagi semua tanah dan air kepunyaan awam kerana tanah adat tersebut pada asalnya merupakan tanah persendirian. Sebelum Akta dan Perlembagaan Filipina digubal, tanah yang diduduki oleh ICC merupakan tanah milik mereka sendiri atau secara spesifiknya dipanggil tanah persendirian menurut sejarah AHOA 1997.

Dalam kes *Cariño v Insular Government*¹⁰⁴ yang dibicarakan di Mahkamah Persekutuan Amerika Syarikat mengiktiraf konsep tanah milik persendirian. Dalam kes ini, plaintif, Don Mateo Cariño, suku kaum Ibaloi mendaftarkan tanah berkeluasan 146 hektar yang telah diwarisi secara adat Igorot di kawasan Baguio Municipality, Benguet Province di bawah Undang-Undang Tanah Spanish, namun, tiada notis atau sebarang dokumen diberikan oleh *Spanish Crown* atau Perlembagaan Spanish kepada beliau. Tanah tersebut merupakan tanah yang didiami oleh ICC Ibaloi dan mempunyai lembu ternakan serta pagar yang dibina oleh datuk plaintif sebelum plaintif menjadi pewaris tanah tersebut. Tanah itu juga mempunyai sumber tanaman yang memberikan hasil pendapatan kepada penduduk ICC Ibaloi di sana. Pada tahun 1901, plaintif telah diberikan hak milikan tanah tersebut berdasarkan Undang-Undang Gadai Janji Spanish. Namun begitu, Kerajaan Kolonial Amerika Utara menolak hak pemilikan plaintif dan membina jalan raya di atas tanah milik beliau dan meminta plaintif untuk mendaftarkan tanah dan harta beliau berdasarkan sistem Torren. Ketika petisyennya dalam proses pendaftaran, pihak Ketenteraan Amerika Syarikat telah mendapatkan pemilikan tanah tersebut dan mengeluarkan notis agar tanah tersebut dikosongkan. Pada 1904, Mahkamah Pendaftaran Tanah telah mengeluarkan dan mengesahkan pemilikan tanah tersebut kepada plaintif. Kerajaan Filipina dan Kerajaan Amerika Syarikat tidak bersetuju dengan pemilikan tersebut dan telah merayu kepada mahkamah,

103 G.R No. 135385.

104 212 US 449 (1909)

hasilnya pemilikan tanah plaintif telah diambil semula oleh Mahkamah Agung Filipina.¹⁰⁵

Plaintif telah memfailkan saman di Amerika Syarikat dan menyatakan bahawa plaintif merupakan pemilik tanah tersebut berdasarkan Undang-Undang Gadai Janji dan tanah tersebut telah di daftarkan atas nama plaintif namun, plaintif hanya mendapat *posesi* (pemilikan) tanah tersebut dan Mahkamah Persekutuan Amerika Syarikat menyatakan bahawa tanah yang diduduki oleh plaintif merupakan tanah persendirian dan merupakan tanah turun-temurun sebelum penaklukan Spanish lagi, maka tanah tersebut masih merupakan tanah persendirian dan bukan tanah Kerajaan Filipina.¹⁰⁶ Kes ini melanggar Doktrin Regalian dan selari dengan *native title* atau gelaran orang asal di Filipina semenjak bertahun dahulu telah dikenal pasti asas bagi pemilikan sesuatu tanah adat adalah mengasingkan ICC dari kawasan masyarakat awam dan mengasingkan konsep undang-undang yang boleh digunakan untuk mencabar AHOA 1997.¹⁰⁷ Oleh itu, prinsip IMABT diperuntukkan dalam AHOA 1997 bagi mengelakkan pemindahan tanah adat orang asal ICC kepada pihak ketiga termasuklah kerajaan.

Akta 134 tidak memperincikan hak orang asli secara jelas mengenai pemegangan tanah secara adat¹⁰⁸ serta kerajaan negeri mempunyai hak pemilikan terhadap semua tanah yang belum didaftarkan, tanah simpanan atau tanah yang digunakan bagi perlombongan¹⁰⁹. Tanah persendirian di Malaysia ditentukan melalui sistem pendaftaran dan perkara ini boleh mengakibatkan tanah adat orang asli menjadi milik kerajaan negeri apabila tanah yang diduduki orang asli tidak didaftarkan oleh mereka ketika mereka tinggal di tanah tersebut. Orang asli di Semenanjung Malaysia tidak mempunyai hak mutlak terhadap tanah mereka walaupun mereka menduduki tanah tersebut sejak sekian lama. Akta 134 memperuntukkan bahawa orang asli hanya mempunyai hak untuk mendiami kawasan tersebut sebagai seorang penyewa dan tanah tersebut boleh diambil oleh

105 The Lawphil Project Arellano Law Foundation. (2000). Philippine Laws and Jurisprudence Databank, *Cruz v. Secretary of Environment and Natural Resource*. Diakses daripada https://lawphil.net/judjuris/juri2000/dec2000/gr_135385_2000.html dicapai pada 10 September 2019.

106 212 US 449 (1909)

107 Cielo Magno. (2013). *Free prior and informed consent in the Philippines*. Diakses daripada <http://www.oxfamamerica.org/static/media/files/fpic-in-the-philippines-september-2013.pdf> dicapai pada 23 Mei 2019.

108 Seksyen 4 (2), Kanun Tanah Negara Malaysia.

109 Seksyen 4 (1), Kanun Tanah Negara Malaysia.

kerajaan negeri pada bila-bila masa tanpa perlu meminta izin orang asli yang tinggal di kawasan tersebut.

Undang-undang berkaitan dengan perlindungan tanah antara dua negara ini membuktikan bahawa Filipina mempunyai struktur perlindungan hak tanah adat orang asal yang lebih baik berbanding dengan Malaysia. Hal ini dapat dilihat menerusi kes *Cruz v. Secretary of Environment and Natural Resources* apabila Vitug, J menyatakan tanah yang diduduki oleh orang asal ICC Filipina sebelum Perlembagaan Filipina dan AHOA 1997 digubal dianggap sebagai tanah mereka sendiri walaupun tidak didaftarkan.¹¹⁰ Seterusnya kes *Cariño v. Insular Government* yang di bicarakan di Mahkamah Amerika Syarikat berkaitan dengan tanah Filipina yang telah diambil oleh Kerajaan Amerika Utara telah memperuntukkan prinsip IMABT dalam AHOA 1997 yang melindungi hak tanah adat orang asal daripada diambil oleh Kerajaan Negeri.¹¹¹

Pengambilalihan tanah di Filipina dilaksanakan dengan membayar pampasan¹¹² atau diberikan tanah baharu untuk didiami oleh ICC dengan persetujuan mereka¹¹³. Pampasan yang dibayar kepada Ketua ICC tersebut berdasarkan harga pasaran tanah tersebut¹¹⁴, kos penggantian struktur dan penambahbaikan¹¹⁵ dan kos harga pasaran bagi pokok dan tanaman di atas tanah tersebut¹¹⁶. Penentuan harga pampasan ini akan dilakukan oleh pegawai kewangan yang diiktiraf oleh kerajaan yang mempunyai pengalaman yang cukup dalam penilaian harta atau pegawai kewangan yang diiktiraf oleh Bangko Sentral ng Pilipinas, (BSP)¹¹⁷, iaitu bank pusat bagi Republik Filipina yang dikawal selia oleh Perlembagaan Filipina

110 The Lawphil Project Arellano Law Foundation, Philippine Laws and Jurisprudence Databank. (2000). *Cruz v. Secretary of Environment and Natural Resource*. Diakses daripada https://lawphil.net/judjuris/juri2000/dec2000/gr_135385_2000.html dicapai pada 10 September 2019.

111 Cielo Magno. (2013). *Free Prior and Informed Consent in the Philippines*. Diakses daripada <http://www.oxfamamerica.org/static/media/files/fpic-in-the-philippines-september-2013.pdf> dicapai pada 23 Mei 2019.

112 Seksyen 9, Artikel III, Perlembagaan Persekutuan Filipina.

113 Department of Public Works and Highways for the Asian Development Bank. (2017). *Resettlement and Indigenous Peoples Framework*. Diakses daripada <https://www.adb.org/sites/default/files/linked-documents/41076-048-remdfab.pdf> di capai pada 25 Mei 2019.

114 Seksyen 5, (a)(1), Akta Republik No 10752 2015 Filipina.

115 Seksyen 5, (a)(2), Akta Republik No 10752 2015 Filipina.

116 Seksyen 5, (a)(3), Akta Republik No 10752 2015 Filipina.

117 Seksyen 5, (a)(3), Akta Republik No 10752 2015 Filipina.

1987 dan Akta Bank Pusat Baru 1993¹¹⁸. Jika pemilik tanah menolak harga yang dinyatakan, maka agensi yang melantik pegawai kewangan tersebut akan memberikan tempoh selama 30 hari untuk pemilik tanah menerima atau menolak tawaran tersebut.¹¹⁹ Jika pemilik tanah menolak tawaran yang dinyatakan maka agensi tersebut akan menjalankan pengambilalihan tanah yang didiami oleh mereka dan diberikan pampasan sebanyak 50% daripada harga tanah yang telah ditetapkan¹²⁰ dan 70% harga penggantian struktur dan penambahbaikan, pokok dan tanaman di atas tanah tersebut.¹²¹ Pampasan hanya akan dibayar secara penuh (100%) apabila ICC yang menetap di kawasan tersebut telah menghapuskan segala aset dan mengosongkan segala harta yang terdapat di atas tanah tersebut.¹²²

Proses pengambilalihan tanah di Filipina dibahagikan kepada tujuh bahagian, iaitu perancangan; publisiti; penilaian dan pernyataan sebab; pembayaran pampasan; *posesi*; rayuan; dan pengembalian. Peringkat pertama, iaitu perancangan adalah bagi penentuan tanah untuk dipilih mengikut kesesuaian kegunaan masyarakat awam. Lokasi yang dipilih dan saiz tanah ditetapkan serta segala data yang diperlukan dikumpulkan bagi mengenal pasti pihak yang terlibat terhadap tanah tersebut. Seterusnya, pengeluaran notis kepada pihak pemilik dan penduduk tanah yang mendiami kawasan tersebut. Penduduk yang terlibat diminta untuk menyatakan harga pasaran bagi tanah yang telah diduduki. Dalam notis tersebut perlu dinyatakan maklumat berkaitan dengan tujuan dan proses pengambilan tanah, termasuk tarikh penting dan maklumat hak pemilik serta penduduk tanah dalam prosedur pengambilalihan tanah ini. Perjumpaan dengan penduduk tanah tersebut dijalankan bagi memberikan peluang kepada orang asal ICC yang mendiami kawasan tersebut mengetahui tentang projek yang dijalankan dan menyatakan pandangan dan keperluan kepada pampasan. Peringkat ketiga, iaitu penilaian dan pernyataan sebab, kadar pampasan yang sesuai dipertimbangkan semasa penilaian. Pemilik dan penduduk tanah menghantar pernyataan tuntutan.

118 Laman web rasmi Bangko Sentral Ng Pilipinas, <http://www.bsp.gov.ph/about/overview.asp> di capai pada 11 September 2019.

119 Seksyen 5, (a)(3), Akta Republik No 10752 2015 Filipina.

120 Seksyen 5, (f)(1), Akta Republik No 10752 2015 Filipina.

121 Seksyen 5, (f)(2), Akta Republik No 10752 2015 Filipina.

122 Department of Public Works and Hihgways for the Asian Development Bank. (2017). *Resettlement and Indigenous Peoples Framework*. Diakses daripada <https://www.adb.org/sites/default/files/linked-documents/41076-048-remdfab.pdf> di capai pada 25 Mei 2019.

Tanah yang terlibat dinilai oleh pegawai kewangan yang dilantik oleh agensi atau badan kerajaan yang lain. Setelah di nilai, agensi akan menimbang kembali pernyataan tuntutan yang dihantar oleh pemilik tanah dan penduduk dan menawarkan pampasan yang bersesuaian. Peringkat ini melibatkan proses tawar-menawar antara agensi dan pemilik tanah serta penduduk. Setelah ditetapkan harga pampasan, peringkat keempat akan dilaksanakan, iaitu bayaran pampasan. Pada peringkat ini, kerajaan membayar pampasan tersebut atau memindahkan mereka ke tanah yang lain. Seterusnya, *posesi* akan berlaku apabila kerajaan mengambil alih tanah tersebut dan tanah tersebut akan dipindah milik kepada kerajaan untuk tujuan yang dipersetujui oleh pemilik dan penduduk tanah ICC. Peringkat keenam pula ialah rayuan, iaitu pemilik tanah dan penduduk orang asal ICC Filipina diberi peluang untuk mencabar atau persoalkan pengambilalihan tanah tersebut, proses pada ketika pengambilan tanah tersebut dilakukan dan jumlah pampasan yang ditawarkan. Peringkat terakhir ialah pengambilalihan tanah jika kerajaan berasa tanah yang dipindah milik itu tidak relevan bagi kegunaan mereka.¹²³

Kajian perbandingan ini mendapati proses pengambilalihan tanah orang asli di Malaysia memberikan lebih kebaikan kepada pihak kerajaan. Hal ini berdasarkan proses pengambilalihan tanah dilakukan tanpa IMABT orang asli dan mereka tidak ada hak untuk mempersoalkan tindakan kerajaan yang mengambil tanah tersebut. Mengikut Seksyen 37 Akta Pengambilalihan Tanah 1960, mana-mana orang yang berkepentingan terhadap tanah boleh membuat bantahan ke Mahkamah hanya terhadap: (a) ukuran tanah; (b) jumlah pampasan; (c) siapa yang layak menerima; dan (d) pembahagian pampasan¹²⁴. Di Filipina pula lebih mengutamakan kehendak orang asal ICC. Hal ini terbukti apabila kerajaan Filipina memberikan tempoh dan memberikan mereka hak untuk bersuara dan berbincang serta menyatakan pandangan tentang tanah yang ingin diambil oleh Kerajaan Negeri. Filipina juga mengamalkan prinsip IMABT yang memberi peluang kepada orang asal ICC memahami setiap perkara berkaitan dengan tanah mereka dan seterusnya memberikan mereka ruang untuk membuat keputusan sama ada bersetuju atau tidak untuk sesuatu projek pengambilalihan tanah mereka.

123 Lebrilla M. L. (2014). *The State of Compulsory Acquisition of Land and Compensation in the Philippines*, https://www.academia.edu/22634657/The_State_of_Compulsory_Acquisition_of_Land_and_Compensation_in_the_Philippines dicapai pada 25 Mei 2019.

124 [1983] 1 *MLJ* 315.

KESIMPULAN

Kesimpulannya, orang asli di Malaysia dan orang asal ICC di Filipina tertakluk pada undang-undang yang berbeza dalam melindungi hak mereka terhadap tanah adat. Prosedur yang dijalankan oleh kedua-dua negara adalah berdasarkan undang-undang yang telah digubal dan memberikan manfaat kepada pihak-pihak berkaitan. Perbandingan antara kedua-dua negara ini menunjukkan bahawa Filipina mempunyai undang-undang berkaitan tanah adat yang lebih berstruktur dan mengiktiraf hak dan memberi lebih perlindungan hak kepada orang asal ICC di negara tersebut. Berdasarkan prinsip yang diterapkan dalam AHOA 1997, Filipina memberi peluang kepada ICC untuk mengekalkan hak mereka terhadap tanah adat melalui prinsip IMABT yang tidak terdapat dalam kerangka undang-undang di Malaysia.

PENGHARGAAN

Penulis merakamkan penghargaan kepada Universiti Kebangsaan Malaysia atas dana penyelidikan GUP-2020-066 yang digunakan bagi membiayai penyelidikan ini.

RUJUKAN

- Anuar Alias. (2013). *Pengambilan tanah: Hak dan panduan kepada pemilik tanah*. Kuala Lumpur: Penerbit Universiti Malaya.
- Azmi Rohani, Mohd Shahrizan Sahid, Mohd Halim Hasbullah & Suhailizan Suliman. (2019). *The land acquisition in Malaysia: Policy context and praxis*. World Bank Conference on Land and Property.
- Carlos Bueno. (2011). *The social reform agenda*. MetroPost. Diakses daripada <http://dumaguemetropost.com/the-social-reform-agenda-p1064-196.htm>
- Cielo Magno. (2013). Free prior and informed consent in the Philippines. Diakses pada 23 Mei 2019 daripada <http://www.oxfamamerica.org/static/media/files/fpic-in-the-philippines-september-2013.pdf>
- Department of Public Works and Highways for the Asian Development Bank. (2017). *Resettlement and indigenous peoples framework*. Diakses pada 25 Mei 2019 daripada <https://www.adb.org/sites/default/files/linked-documents/41076-048-remdfab.pdf>
- Hooker, M.B. (1996). The orang asli and the laws of Malaysia: With special reference to land. *Akademika*, 48, 21.
- Izzati Wook. (2015). *The rights of the orang asli in forest in Peninsular Malaysia: Towards Justice and Equality*. College of Law and Justice, Victoria University

- Melbourne, Australia.
- Lebrilla M. L. 2014. The state of compulsory acquisition of land and compensation in the Philippines. Diakses pada 25 Mei 2019 daripada https://www.academia.edu/22634657/The_State_of_Compulsory_Acquisition_of_Land_and_Compensation_in_the_Philippines
- MacDonald. (1995). Indigenous peoples of the Philippines: Between segregation and intergration. In Barnes, Gray & Kingsbury (Eds.), *Indigenous peoples of Asia*. Association for Asian Studies, Michigan.
- Noor 'Ashikin Binti Hamid, Noraida Binti Harun & Nazli Bin Ismail. (2011). Pengambilan tanah bagi pembangunan ekonomi: Isu dan penyelesaian. *JUUM*, 15, 135-148.
- Perlembagaan Persekutuan Malaysia
- Petr Drbohlav & Jiri Hejkrlik. (2017). Diakses pada 24 Mei 2019 daripada <https://pdfs.semanticscholar.org/d11c/c6ffc3d160c060a31ea791bc43524a860358.pdf>
- Prill-Brett, June. (2007). Contested domains: The Indigenous Peoples Rights Act (IPRA) and legal pluralism in the Northern Philippines. *Journal Legal Pluralism*, 55.
- Rohaida Nordin, 2018, *Rights of the indigenous peoples in Peninsular Malaysia: Domestic and international perspectives*. Bangi: Penerbit Universiti Kebangsaan Malaysia
- Samaniego, E. L. The Indigenous Peoples' Rights Act of 1997: A critical policy analysis. Diakses daripada https://www.academia.edu/20023191/The_Indigenous_Peoples_Rights_Act_of_1997_A_Critical_Policy_Analysis
- Suruhanjaya Hak Asasi Manusia Malaysia (SUHAKAM). (t.t). Rencana: Pendengaran Awam Suhakam Hari Kedua Mendengar Isu Tanah di Kalangan Orang Asal.
- The Lawphil Project Arellano Law Foundation, Philippine Laws and Jurisprudence Databank, Cruz v. Secretary of Environment and Natural Resource. (2000). Diakses daripada https://lawphil.net/judjuris/juri2000/dec2000/gr_135385_2000.html
- United Nations. Social Aspect of Sustainable Development in the Philippines. Diakses daripada <https://www.un.org/esa/agenda21/natlinfo/countr/philipi/social.htm>
- Vijeyasri a/p Ramesh & Mazliza Mohamad. (2017). Hak tanah orang asli: Isu-isu hak tanah orang asli di Semenanjung Malaysia. *LNS(A)*, 1, xcvi.
- Yogeswaran Subramaniam. (2012). *Orang asli land rights by UNDRIP standards in Peninsular Malaysia: An evolution and possible reform*. University of New South Wales.

Diperoleh (*received*): 11 Julai 2020

Diterima (*accepted*): 09 Disember 2020